

Een zéér exclusieve én eeuwenoude determinatie

Zoals de meesten wel weten heeft RAVON naast haar vestiging in de Natuurplaza ook nog een dependance aan het Zoologisch Museum Amsterdam (ZMA, nu onderdeel van NCB Naturalis) waar van oudsher de Werkgroep Monitoring is gehuisvest. Zo nu en dan worden we gevraagd onze expertise in te zetten voor echt museumwerk, vaak leuke en niet alledaagse determinatieklussen.

Meterhoog tafelstuk

De naam Wenzel Jamnitzer zal de meeste lezers van schubben & slijm niets zeggen, niet vreemd want Wenzel Jamnitzer was een Duitse edelsmid (een hele beroemde) uit Neurenberg die leefde in de 16de eeuw. Hij werkte in opdracht van Habsburgse keizers als Karel V, Ferdinand I, Maximiliaan I en Rudolf II. Veel van zijn kunstwerken zijn waarschijnlijk omgesmolten tijdens de Dertigjarige Oorlog maar het toeval wil dat het Rijksmuseum te Amsterdam een van zijn bekendste werken in bezit heeft: de zogenaamde Merkelscher Tafelaufsatz, een meterhoog tafelstuk van verguld en geëmailleerd zilver. Dit stuk kenmerkt zich door de vele naar de natuur afgegoten ornamenten: sprinkhanen, kreeften, wantsen, planten en.....slangen en hagedissen! Momenteel wordt dit meesterwerk gerestaureerd want de tijd heeft zijn sporen nagelaten. Omdat de afgietsels levensecht zijn, zijn verschillende specialisten van het Zoologisch Museum Amsterdam benaderd voor determinatie.

Levensechte juvenielen

Op het stuk bevinden zich afbeeldingen van juveniele hagedisjes en slangetjes. Omdat de afgietsels veel details tonen bleek het goed mogelijk deze te determineren. De slangetjes zijn ringslangen (*Natrix natrix*), goed herkenbaar aan de 'ring' maar ook aan de geblokte buiktekening.

De hagedisjes bleken wat moeilijker te determineren maar konden toch gedetermineerd worden als zijnde levendbarende hagedis (*Zootoca vivipara*). De evengrootte schubben op de rug en de donkere streep over het midden van de rug sluiten de zandhagedis uit.

Voor de hand liggende soorten

Beide soorten lijken bij nader inzien de meest voor de hand liggende soorten. Juvenielen van de ringslang zijn eenvoudig te verzamelen rondom hun geboorteplek (mestvaalt, broeihopen etcetera). Daarnaast deelt de ringslang zijn leefgebied vaak met de mens. Ook de levendbarende hagedis schuwt de aanwezigheid van de mens niet en komt vaak voor in dezelfde habitats als de ringslang. Na de geboorte zijn juvenielen van de levendbarende hagedis vaak samen zonnend aan te treffen en derhalve makkelijk te vangen. Het is goed mogelijk dat Jamnitzer hiervoor enkele plaatselijke belhamels heeft opgetrommeld, die weten immers goed waar deze beesten te vinden zijn in de directe omgeving, dat is tegenwoordig zo en zal vroeger niet anders zijn geweest.

Duits historisch verspreidingsonderzoek in Nederlands Museum

Met deze determinatie voorzien we onze Duitse collega's van enkele zeer oude verspreidingsdata. Dankzij de Merkelscher Tafelaufsatz weten we nu dat in de 16de eeuw rondom Neurenberg de ringslang en de levendbarende hagedis voorkwamen. Beide soorten komen daar tegenwoordig trouwens nog steeds voor. Helaas kunnen we de waarnemingen niet opslaan in Telmee, daar worden géén waarnemingen van voor 1700 geaccepteerd!

Ingo Janssen

(Foto's: Rijksmuseum, Afdeling Metaalrestauratie)